

Hangszimbolika a tanításban jó gyakorlat

Tájékoztató publikáció a szakmai közönség, érdeklődők számára

Molnárné Czeglédi Cecília

Újbudai Grosics Gyula Sport Általános Iskola

Kivonat:

E publikációban a hangszimbolika tanításban való alkalmazását mutatjuk be. Mivel a hangszimbolika, a hangfestészet a „beszédhangokkal való festés”, így először a hangok képzésének, jellegének megismerésével foglalkozunk, aztán a különböző „lefestett” közegek (érzék-, mozgás csatornák) gyakorlati megismerését szolgáló gyakorlatokat ismertetjük, majd a mindezek alapján történő alkotási tevékenységet mutatjuk be.

Fő fogalmak:

hangszimbolika, hangfestészet, beszédhangok képzése, jellege, hangulata, tapasztalás, alkotás.

---

1. A jó gyakorlat kerete

Kidolgozó: Molnárné Czeglédi Cecília (Molnár Zsolt közreműködésével)

Alkalmazók: Újbudai Grosics Gyula Sport Általános Iskola

Célcsoport: alsó tagozat

Tehetségterület: nyelvi, logikai, művészeti, interperszonális

Tevékenységi kör: tehetségazonosítás, tehetségfejlesztés

2. A rendszer kidolgozásának oka, célja

A hangszimbolika tanításának célja, hogy a gyerekek megismerjék, hogy mi a hangfestészet lényege, hogyan működik. Tapasztalják és ismerjék meg a beszédhangok jellegét, sajátosságait, ránk tett hatásukat, hangulatukat. Írásbeli alkotásaik során tudják alkalmazni ezen ismereteiket.

3. A rendszer felépítésének alapjai

A költői nyelvben a hangszimbolikának fontos szerepe van. Minden hangzó hangulatát, hangszimbolikai tartalmát lehet vizsgálni, elemezni. A jelenség lényege, hogy a költői hatást nem pusztán a szavak jelentése éri el, hanem azok hangzása is. A jelentés és hangzás erősíti egymást, közöttük erős összhang van.

A hangszimbolikának a műfordításokban is nagy szerepe van.

A jelenséget tudományosan is lehet vizsgálni. T. Molnár István, 1993 alapos tudományos vizsgálatot végzett.

4. A rendszer megcélzott hatásai

A rendszer alkalmazásával a következők alapjait teremtjük meg:

A tanulók megismerik a hangfestészet lényegét, működését. A hangfestészet lényege, hogy valamilyen dolgot, jelenséget a hangok, hangsorok sajátosságaival, jellegével mutatunk be, írunk le. A leírás módja a valamilyen jellemző szerinti hasonlóság.

Ahhoz, hogy a hangfestészetet a gyakorlatban alkalmazni tudjuk, egyrészt megismerjük a „festékeket”, azaz a beszédhangokat, azok jellegét, jellemzőit, sajátosságait, ránk való hatásukat, hangulatukat. Másrészt megismerjük a lefestendő jelenségeket is, jellemzően a hangok, mozgások, érzések-indulatok, alakzatok stb. különböző világait. Ezek után megtanuljuk a „festés módját”, azaz azt, hogy a „festékekkel”, vagyis a beszédhangokkal hogyan ábrázoljuk, mutatjuk be az egyes alapjelenségeket; hangszimbolikai felrajzolásuk módját tanuljuk meg.

5. Az egyes gyakorlatok rövid bemutatása

5.1. A beszédhangok jellegének, sajátosságainak, ránk tett hatásuknak, hangulatuknak a megtapasztalása, megismerése

Mivel a hangszimbolika, a hangfestészet nem más, mint a „beszédhangokkal való festés”, először ezeket az alapokat, a „festői ecseteket, alapszíneket” ismerik meg a gyerekek.

A tanulókkal rögtön első osztálytól sokat foglalkozunk a hangokkal. Először a hangok jellegét, hangulatát, sajátosságait ismerik meg, saját tapasztalataikon keresztül. Minden magyar hangot alaposan megismerünk. Ennek egyik legfontosabb eleme a hangképzés tapasztalati úton való megismerése.

5.1.1. A hangok megismerésének, megtapasztalásának gyakorlatai:

5.1.1.1. Beszédszervek bemelegítése

Mivel a beszéd izommunka, testi és szellemi tevékenység is, ezért ugyanúgy, mint a testnevelés esetén izmainkat és szellemünket be kell melegíteni, elő kell készíteni a használatra. A gyerekek ezt nagyon élvezik, mert változatosan, nagyon sok játékos gyakorlattal végezzük.

5.1.1.2. Hangolódó

Ezzel a gyakorlattal már az adott hangra készítjük elő a gyermekeket. Természeti, állati, emberi, gépi hangokat utánzunk, nógató vagy indulati szavakat mondunk, olyanokat, melyben kulcsszerepe van az adott hangnak.

5.1.1.3. Mondóka

A mondóka feladatköre a ráhangolás szélesítése. Olyan mondókát válasszunk, mely lehetőleg nagy arányban tartalmazza az adott hangot, és bemutatja, kidomborítja annak sajátosságait.

5.1.2. A beszédhang képzésének, jellegének, hangulatának vizsgálata

5.1.2.1. Beszélgetés a hangról

E gyakorlattal vezetjük be a gyerekeket a beszédhangok jellegének, nyelvi használatának rendszerébe, ezzel kezdődik a hang jellegének, használatának felismerése, tanulása. A beszélgetés része a hangok jellegének vizsgálata, hangszimbolikai érzetének keresése és az adott hangot tartalmazó szavak közötti összefüggések keresése. E gyakorlathoz segítséget nyújthat a Hangok világa képekönnyv.

5.1.2.2. A hang képzése

Ebben a részben vizsgáljuk a hang képzésének, kiejtésének sajátosságait. A gyerekek megvizsgálják a hangképzést, kiejtést; megfigyelik a beszédszervek, különösen a nyelv, ajak mozgását, állását, a zöngés, zöngétlen jelleget stb. Ezt gyakorlatokon keresztül teszik. (Pl. rezege a torok, hol áll a nyelv, milyen a légáram ereje stb.)

5.1.2.3 A hang jellegének, hangulatának vizsgálata

A mélyen, alaposan megismert hang jellegét vizsgáljuk a gyerekekkel. Néhány rávezető, segítő kérdés után rengeteg ötletük, gondolatuk van adott hang jellegével, hangulatával kapcsolatban. Például a R hangra a következőket mondták a gyerekek: mérges, durva, gyors, szeret focizni, ravasz róka, piros, erős, duzzogó, szigorú, kemény fickó, vad, izmos és szép, bátor, szereti a gonoszszagot, túlélő, repül,

pörög, első a tornasorban, gyors, igazi kalandor, kijátssza azt, akit nem szeret, irigy, rendetlen, túravezető, feltaláló, szereti a tüzet, erős és gyors, verekedős, csak ötösei vannak, ha megijed megszúr, híres.

5.1.3. Szélesítő, alkalmazó, alkotó gyakorlatok

5.1.3.1 Kapcsolódó játékok, feladatok

Ezután rengeteg a játék, feladat van az adott hanggal kapcsolatban. Ilyen feladatok a párhuzamok keresése, koppantós játék, hangszámoló, feladatlapot oldanak meg, kapcsolódó képeket rendszereznek.

5.1.3.2. Bemutató játék

Alkotó feladat. Öt-hat fős csoportban bemutatják a gyerekek az adott hang jellegét. Jó, kifejező történetet kell kitalálniuk hozzá. Egy-két perces csoportalakítás és megbeszélés után bemutatják a gyerekek egymásnak az előadásokat.

5.2. A beszédhangokkal lefestendő jelenségek megtapasztalása, megismerése

A lefestendő jelenségek közegeit tapasztalják meg a gyerekek, majd összegzik, értelmezik, rendszerezik élményeiket.

5.2.1. Érzékelés megtapasztalása

E szakaszban a jelenségeket ismerik meg a gyerekek, amiket lefesthetünk a beszédhangokkal. Ehhez először is a különböző tapasztalási közegeket ismerjük meg. Cél, hogy az érzékelésre tudatosabbá váljanak a tanulók. Érezzék a tapasztalás mibenlétét, tudatosan, rendszerezetten fedezzék fel a különböző érzékelési csatornákat, módokat. Megértik az érzékelést, megtapasztalják folyamatát, tudatos élményeik alakulnak ki az egyes területeken, csatornáiban.

Példák: Hangokra való tudatos figyelés: környezeti, természeti, emberi hangok. Ezeken való elgondolkodás, rendszerezés. Többi csatorna tudatos megfigyelése, érzékszervek használata. Mozgások, látvány, illatok, tapintás, ízek stb.

5.2.2. A megtapasztalt élmények átbeszélése, az élmények rendszerezése, csoportosítása

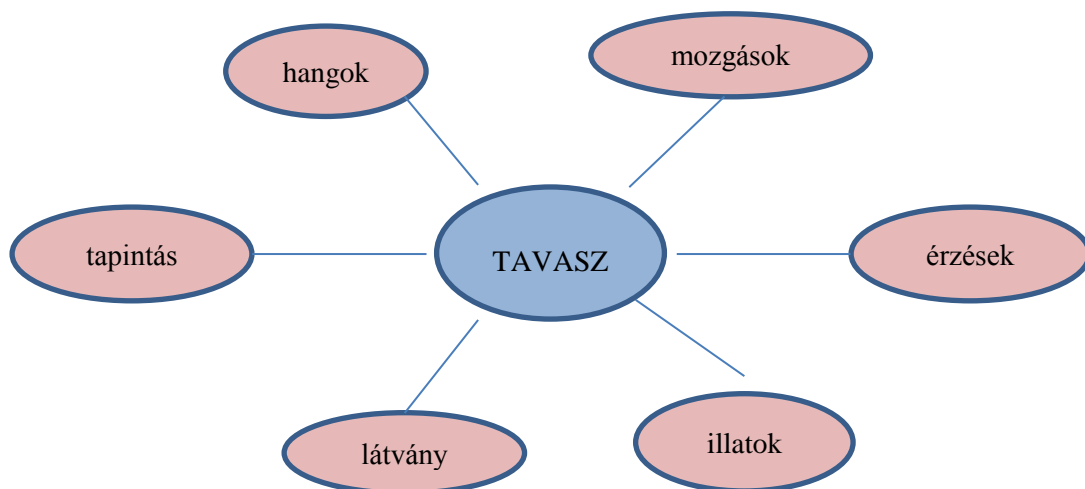
A gyerekek tapasztalataikat elemzik, rendszerezik. Elmondják, hogy mit éreztek, tapasztaltak, átbeszélnek élményeiket, kiegészítik hasonló tapasztalataikkal, Megbeszélnek, hogy az életben adott területen milyen tapasztalataik vannak, s hogy hogyan tudnák rendszerezni, csoportosítani az adott érzékszatornához tartozó tapasztalatokat.

5.3. Alkotás, fogalmazás (a beszédhangokkal festés)

Az alkotás folyamata nem csak a mű tényleges megalkotásából, leírásából áll, hanem az arra való felkészülésből is.

5.3.1. Felidézés, elképzelés

A megcélzott tárgykörrel kapcsolatban felelevenítjük, elképzeljük, összegyűjtjük a tapasztalásokat, élményeket. Mindezt tehetjük egyénileg és csoportosan is. Élményszerűen is történik mindez, és tudatosan, rendszerezetten is. Az adott, alkotási célul kitűzött tárgykörhöz a hangszimbolikai elvek szerint összegyűjtjük a különböző közegekben az élményeket, tapasztalatokat, elképzeléseket. Példa a tavasz tárgykörének érzéki-tapasztalati, hangszimbolikai alapú feldolgozásáról, az alkotáshoz való előkészülésről.

5.3.2. Kapcsolódó hangszimbolikus alkotások olvasása

A magyar mű- és népköltészetben nagyon sok hangszimbolikai alkotás, vers, mondóka stb. létezik. Ezek között sokszor találunk tárgykörünkbe illőt is. Ezek olvasása is segítheti a gyerekeket az adott tárgykörre való ráhangolódásban.

5.3.3. Alkotás, fogalmazás elkészítése

Az adott, alkotási célul kitűzött tárgykörhöz a hangszimbolikai elvek szerint felidézett, összegyűjtött élmények, tapasztalatok, elképzelések alapján történik az alkotás, legyen az vers, mondóka, fogalmazás, elbeszélés, történet stb. E lépésben a felidézett érzéktapasztalatok alapján, hangszimbolikai eszközök alkalmazásával is, megfogalmazzák elképzeléseiket a gyerekek, rövid leírásban, elbeszélésben, versben, alkotásban.

6. Eredmények

E rendszerrel a gyerekek megtanulják a hangszimbolika lényegét; megtapasztalják a hangok jellegét, sajátosságait, értik és érzik az érzékelési és mozgáscsatornák mibenlétét, mely a kézzel fogható gondolkodás alapját, lényegét jelenti. Így gondolkodásuk alapját alapozzuk meg.

Megtanulják a hangszimbolikai jelenségeket saját alkotásaikban, verseikben, bemutatóikban stb. alkalmazni, mellyel magas színvonalú alkotásokat hoznak létre, s adnak elő szeretettel, természetesen, jókedvvel.

A tanítás menete minden gyakorlatcsoportban a tapasztalás, „érzelmezés”, értelmezés, alkotás-cselekvés menetet követi. A gyerekek a gyakorlatban, a mindennapokban élük át, tapasztalják meg e folyamatot, melyet természetesen, gyakorlattan tudnak majd alkalmazni az életben, valamint az iskolában is minden olyan helyzetben, mely erre nekik lehetőséget ad.

Eredeti kidolgozás ideje: 2017. április 27.

Átadás ideje: 2017. október 25.